

Henk van Houtum

column

Zwart-Wit

Sinterklaas en Santa Claus hebben we weer gehad. Nu Hij weg is, kunnen we het wel verklappen. Hij bestaat niet. Het klaasvolksfeest is in zijn huidige vorm verzonnen rond 1850 door onderwijzer Jan Schenkman – *what's in a name*. De mythe van bisschop Nicolaas bestond al langer, Schenkman fantaseerde de zwarte knechten en de stoomboot erbij. Het lijkt erop dat de moren, de Marokkaanse bevolking van Spanje destijds, met hun bonte kleding model stonden voor de zwarte knechten. In de koloniale tijd stond zwart voor roet of smeer, smerig dus. Zwart stond ook voor vreemd, angstaanjagend. Maar zo niet zijn knechten want 'ook al is hij zwart als roet, hij meent het toch goed'. Te midden van deze 'zwarten' stond de 'witte' goedheilig, christelijke dienaar van God, de Sinterklaas, de latere Santa Claus. Je zou zeggen dat deze 19de- eeuwse imperialistische, ongenueanceerde kleurindeling van mensen louter nog bestaat in het nationale goedaardige complot rond deze lieve pakjesbaas. Maar discriminatie op kleur, *colorism* of kleurpolitiek, blijkt zeer hardnekkig. De actualiteit van termen als Zwarte Scholen, Zwarte wijken, Witte Scholen en Witte Vlucht maakt dit duidelijk. We

zwarte pieten nog steeds. En dat terwijl zwart eigenlijk bruin is en witte mensen niet bestaan, tenzij ze lijkleek of dood zijn. De politieke kleur zwart is een vreemde, arbitraire samenvatting van 'niet-westerse allochtonen'. Een school of wijk heet 'zwart' als het merendeel van de populatie niet-westers allochtoon is. Het indelen van mensen op basis van de geboortegrond van henzelf en van hun ouders, het criterium voor autochtoon versus autochtoon, is een onfrisse en volkomen achterhaalde grondpolitiek. De gedachte dat je (nog) onderscheid zou kunnen maken tussen westers en niet-westers is zo mogelijk nog dubieuzer. Het raadselachtige eufemisme 'westers' is blijkbaar ook voor de overheid bij monde van het Centraal Bureau van de Statistiek een worsteling. Zo rekent het CBS enkele landen die vanuit Nederland gezien in het oosten liggen, zoals de voormalige kolonie Indonesië en ook Japan, het land van de rijzende zon, tot het Westen. Afrika (geboortegrond van Nelson Mandela), Latijns Amerika (Maxima), Azië (Yoko Ono), Midden-Oosten (Jesus Christus) en Turkije (Sint Nikolaas), worden als niet-westers allochtoon gezien. Samenscholing van deze niet-westerse allochtonen in stadswijken, op straat of in het onderwijs is taboe en wordt vaak geassocieerd met lage inkomens, achterstand, slecht onderwijs, en straatcrimineel. De 'verzwarting' van de samenleving wordt bestreden met stevig grensbeleid, assimilatiepolitiek en een stedelijk spreidingsbeleid. Ministers met een andere visie hierover worden als 'knettergek' of 'soft' de spreekwoordelijke laan uitgestuurd.

Wat aanvankelijk onterecht als een vanzelfsprekende koloniale discriminatie werd gezien, etterde rond de tijd dat de televisie nog geen kleuren kon onderscheiden met veel geweld door in de Verenigde Staten, Zuid-Afrika en nazistisch Europa in de vorm van de politiek van apartheid (een Nederlandse taaluitvinding) en de mythe van etnische zuiverheid. Op 20 januari 2009 wordt Barack Obama, zoon van een Keniaanse vader en een Amerikaanse moeder die later hertrouwde met een Indonesische man, mengeling van kleuren, zogenaamd niet-westerse allochtoon, inwoner van het Witte Huis. Dat lijkt me een mooi einde van de kleurpolitiek. Een goed nieuw jaar gewenst. •

Jan Jaap Harts

Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht

migratie in nederland

Door selectieve migratie verandert de regionale bevolkingssamenstelling. *Geografie* toont in een drieluik de laatste trends in de binnenlandse migratie. Deel 3 gaat over pensioenmigranten.

In de vorige nummers van *Geografie* bekeken we de opleidingsmigratie naar de steden en de flinke uittocht van gezinnen uit de grote steden naar de *suburbs* en het platteland. De pensioenmigranten doen het rustig aan.

Pensioenmigratie

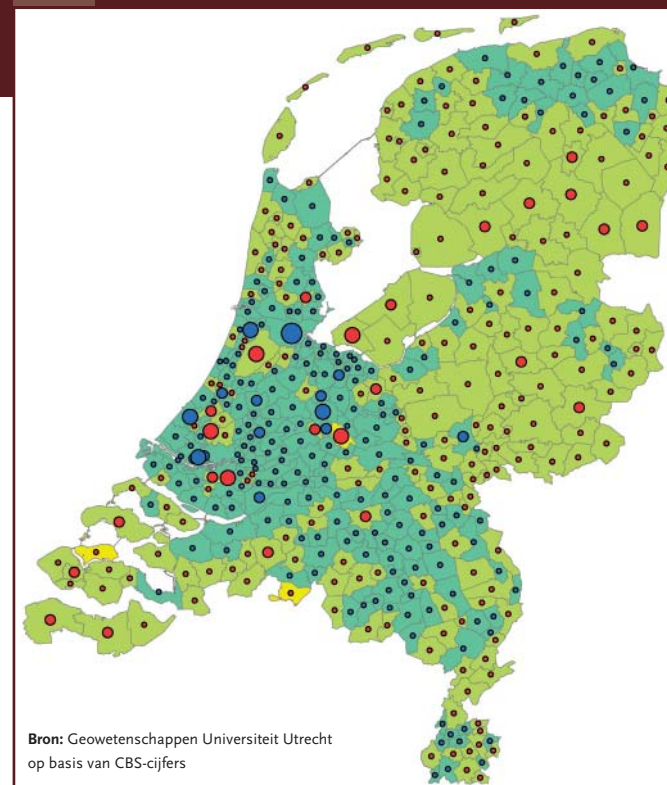
Van platteland tot playa

Zijn we de 25-jarige leeftijd eenmaal gepasseerd, dan verkassen we steeds minder. Alleen de alleroudsten verhuizen wat meer – dikwijls noodgedwongen. In vergelijking met andere migratiestromen is de pensioenmigratie dan ook bescheiden. Terwijl we anno 2008 discussiëren over het verhogen van de pensioenleeftijd, is net na de eeuwwisseling vutten nog de regel. Tussen de 50- tot 65-jarigen zitten dus ook pensioenmigranten en mensen die vooruitlopend op hun pensioen al migreren. Deze leeftijdsgroep vestigt zich vooral in Vinex-locaties rond de grote steden en op het platteland buiten West-Nederland (figuur 1). Het patroon lijkt op dat van de migratie van 30-50-jarigen en hun kinderen. Dit wijst erop dat ook in de groep 50- tot 65-jarigen nog mensen afstappen van de 'roltrapregio' in hun latere arbeids-carrière (*Geografie* oktober 2008) en wellicht ook al in verband met het naderend pensioen.

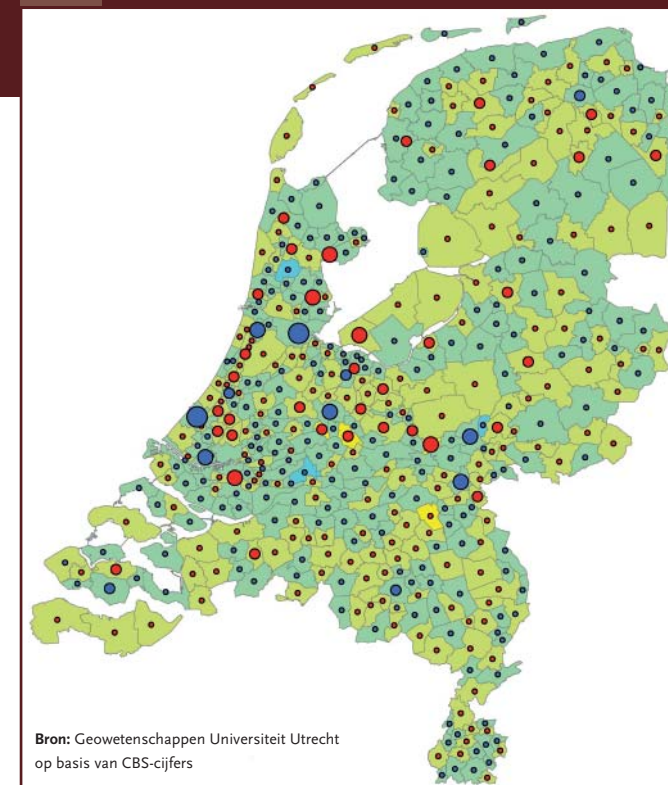
Minder gebonden

Of iemand op oudere leeftijd migreert hangt af van de eigen gezondheid en die van de eventuele partner, de financiële mogelijkheden en het belang dat iemand hecht aan de sociale contacten en de woonomgeving. Vergoossen heeft in 1983 migranten die net met pensioen

Figuur 1: Binnenlandse migratie per jaar (2000-2006) van 50- tot 65-jarigen

Figuur 2: Binnenlandse migratie per jaar (2000-2006) van 65-jarigen en ouder

waren gegaan, vergeleken met leeftijdgenoten die niet migreerden. Daaruit blijkt dat pensioenmigranten veelal echtparen zijn, maar vooral de sociaaleconomische positie maakt verschil. Mensen met een hogere opleiding en inkomen verhuizen meer. Natuurlijk vanwege de financiële mogelijkheden, maar ook omdat deze mensen meestal al eerder over grotere afstanden zijn verhuisd en hun kinderen en naaste familie meer verspreid wonen. Dat maakt dat ze minder aan een vaste woonstreek gebonden zijn. Vaak keren ze terug naar een streek waar ze eerder gewoond hebben.

In landen als de Verenigde Staten migreren ook lagere-inkomensklassen na hun pensio-

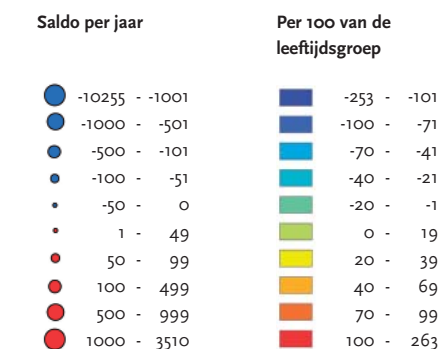
nering uit de duurdere steden. Dat doen ze om goedkoper te kunnen wonen. Vergoossen trof dit in Nederland niet aan, ongetwijfeld dankzij de betere sociale voorzieningen.

Onder de 65+'ers vinden we verschillende soorten migranten:

- degenen die op zoek zijn naar een mooiere woonomgeving, de pensioenmigranten;
- degenen die dicht bij familie willen wonen, vooral na het verlies van een partner;
- degenen die hulpbehoevend zijn geworden en daarom moeten verhuizen.

Het migratiepatroon is een mix van deze migranten (figuur 2). Er is een vertrek uit de grootste steden en een kleine trek uit het westen naar overig Nederland, wat wijst op pensioenmigratie. In sommige plattelandstreken vangt een regionaal centrum met verzorgings- en verpleeghuizen de groep hulpbehoevenden op. De trek naar sub-urbane gebieden rond de grotere steden kan erop wijzen dat mensen dicht bij hun kinderen willen wonen. Er is zeker geen sprake van een massale uittocht van pensioenmigranten naar de mooie (herkomst)streken van Nederland. Gaan 'drentenieren' lijkt meer van toepassing op de 50- tot 65-jarigen.

Er is geen massale uittocht van pensioenmigranten naar de mooie streken in Nederland.

Emigreren

Pensionado's kunnen ook kiezen voor het zonnige zuiden in Europa, net zoals oudere Amerikanen naar de Sunbelt verhuizen. Of dit in Nederland veel voorkomt is niet zo gemakkelijk vast te stellen. Naast echte emigranten heb je namelijk 'overwinteraars' en mensen die regelmatig in hun tweede huis in het buitenland verblijven. Dit is niet in de statistieken terug te vinden, want ook echte emigranten houden dikwijls een officieel adres in Nederland aan.

Tussen 2000 en 2006 is in de officiële statistieken de emigratie van oudere leeftijdsgroepen bijna verdubbeld. De emigranten bestaan voor de helft uit mensen die in het buitenland zijn geboren (figuur 3). Bij de 60-jarigen en ouderen gaat het jaarlijks gemiddeld om zo'n 2100 in Nederland geboren en 2400 allochtonen, waarschijnlijk vooral retourmigranten. Van de autochtone 60+'ers emigreert bijna 1 op de duizend. Bij de